

Buitenmensen van strand en duin: de helmpoter.

Gewoonlijk spreekt men over de duinen als een natuurlijke zeewering en denkt dan aan een soort dijk van zand die de zee tegenhoudt. Bij zware storm is echter op het strand goed te zien dat de kust afslaat en dat die 'zeewering' de zee zeker niet stopt. De plaats van de duinen is niet vast. Sinds de Romeinse tijd is de kust meer dan een kilometer landinwaarts gegaan! En wat is het nut van het planten of poten van helm?

TEKST: FRANS BEEKMAN

Duinbeplanting door de mens

Vanouds werd er helm gepoot in de duinen grenzend aan het cultuurlandschap bij de duindorpen. De aanwezige boeren waren 'gehouden' (verplicht) dit te doen om overstuiving tegen te gaan. Deze duinen werden, anders dan men zou denken, de voorduinen genoemd. Het helmpoten heette de buurtplanting. De beste bescherming van de duinen tegen afslag vormden op het strand geplaatste rijshouten schuttingen die zand moesten invangen en de duinen breder maken.

Na een paar zware stormen besloot Delfland in 1515 het toezicht op het

helmpoten te versterken en de kosten hiervoor om te slaan over het hele hoogheemraadschap. Ook kale plekken dicht bij zee werden nu beplant. Er kwamen verboden om koeien in de duinen te laten lopen en duindoorn voor brandstof te kappen. De overheid greep zo in na de falende buurtplanting. Het houden van konijnen in de duinen leverde geld op, maar tegelijk veroorzaakte het uitgraven van konijnen verstuivingen die weer beplant moesten worden. Al met al was het roofbouw en bleven de duinen in sterk stuivende staat.

Aan de zeekant (men noemde dat de buitenkant of achterduinen), zag de kust er geheel anders uit dan nu. Het was een gerafelde zeereep met vele

Figuur 1. Helmpoter in Noordwijk (1989)

Figuur 2. Helm in de duinen (ca. 1925)

inhammen. In deze gaten werden in de winter de sloopjes geborgen. Deze natuurlijke zeereep was beter in staat de kracht van de stormgolven te breken. Het aanstuivende zand en de helm zorgden voor een verticale aangroei, die groter is dan in vastgelegde duinen.

Mits goed gepoot kan helm tot tien meter uitlopen en het kale zand door 'dichtnaaien' vastleggen.

Het was een dynamische kust die zich langzaam landinwaarts bewoog. Toch ging men er in de negentiende eeuw toe over de gaten dicht te schuiven en de zeereep met helm of stro te beplanten. Zo ontstond een onnatuurlijke zanddijk (fig. 1). De afslag ging echter door, het inzicht in de duinvormende processen was nog niet groot.

Helmpoten

Op plekken in de duinen waar de helm dicht staat, wordt verse helm gestoken of getrokken. In de eerste 400 meter naast het strand mocht dat niet. Oude helm (aangetast door schimmels en aaltjes) kon niet worden gebruikt. Om helm goed te houden werd het ook wel ingekuild. Mits goed gepoot kan helm tot tien meter uitlopen en het kale zand door 'dichtnaaien' vastleggen. Het helmpoten gebeurde meest in de maanden oktober en november.

Op de foto zien we Jo van der Lippe (1935) in Noordwijk aan het werk. De pootgaten zijn 15 tot 20 centimeter diep, de onderlinge afstand is een halve meter. De bosjes helm worden aangestampt. Op stuivende plaatsen groeit de helm het best en bloeit dan ook (fig. 2). Het helmpoten wordt door het hoogheemraadschap aanbesteed. De laatste jaren zijn er bijna geen mensen meer voor te vinden en doen Poolse arbeiders dit zware werk.

Colofon

Informatie over het duinonderzoek in Berkheide, Meijndel en Solleveld. In Holland's Duinen verschijnen tweemaal per jaar Nederlandstalige artikelen over het duin, met name over de terreinen die in het beheer zijn van Dunea. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van artikelen of berichten in Holland's Duinen ligt bij de auteur(s). © Tekst en beeldmateriaal blijven auteursrechtelijk eigendom van de auteur(s).

Voor vragen over Holland's Duinen: Harrie van der Hagen, h.hagen@dunea.nl

Holland's Duinen nr 72, november 2018

Redactie: F. Beekman, H.G.J.M. van der Hagen, F.C. Hooijmans, P.E. Loth, E. van der Meijden, C. Zuyderduyn

Redactieadres: Sectie Plantenecologie, IBL Universiteit Leiden, Postbus 9505, 2300 RA Leiden

Vormgeving: T2 Design en Communicatie

Druk: Deltabach

Oplage: 500 exemplaren

Foto voorplaat: Cora van der Plaats

Digitale versie in pdf-formaat is beschikbaar via de website: Dunea.nl/duinen/duingebieden/hollandsduinen

Toezending van artikelen per e-mail aan Harrie van der Hagen (h.hagen@dunea.nl).
ISS nummer: 1384-7373 (ISS nummer Meijndel Mededelingen was 1382-1105)

Universiteit Leiden

